

Аб чым маўчыць Ларэтанская статуя ў Сталавічах?

(Заканчэнне.
Пачатак у № 14)

І вось ужо гаспадыня ўтрымлівае гасцей напавяр, а потым і папярэджвае, што калі запазыча насць не ліквідуюць, гэта змусіць яе звярнуцца да ўладаў, і тады іншаземцам зняволення не пазбегаюць... Гонар Радзівілаў з падобнай ганьбай несумяшчальны, Сіротка надумвае ісці да мясцовага губернатара (Ларэта на той час уваходзіла ва ўладанні Папы Рымскага), але з-за рызманоў, на якія рабаўнікі абмянялі шыкоўнае адзенне магната, мясцовы ўладар прымае наведніка за ашуканца, якога варта арыштаваць.

Відавочна, што Радзі-
віл выведзены з раўнава-
гі. Калі дапусціць, што
шчаслівае збавенне ад ня-
годаў супала, да прыкла-
ду, з працэсам малітвы,
шчыра ўзнёсенай перад
славутай статуяй, гэта,
пэўна ж, успрынялося як
знак містычны.

І ў тым, што нешта падобнае сапраўды мела месца, можна амаль не сумнявацца. Да прыкладу, возьмем пад увагу падзеі 1599 года: памірае малодшы брат Радзівіла Сіроткі Станіслаў (1559 – 1599). Дык вось, месца яго смерці – Пасау, над Дунаем, але гэта ўсяго прамежкавая кропка маршруту, завяршальным пунктам паездкі

значыцца Ларэта, малітва
ў капліцы, перад святой
статуяй!

У 1607 годзе ў Італіі баяць частры сыны Радзівіла Сіроткі. Уласна кажучы, яны тут паспелі абжыцца, былі пасланыя на вучобу, але толькі адзін з братоў, Крыштаф, цешыць бацьку, два астатнія ні здольнасцяў, ні імпэту да навучання не выяўляюць. Нарэшце цярпенне магната канчаецца, ён загадвае Яну Юрыю і Альбрэхту Уладзіслава вяртацца на радзіму. І тут (цытуем кнігу Томага Кэмпі «Мікалай Крыштаф Радзівіл Сіротка. Віленскі ваявода»): «перш чым яны паспелі выехаць з Італіі, у Ларэта даведаліся пра смерць у Балонні свайго брата».

Радзівіл Сіротка (факт агульнавядомы) шчыра

апекаваўся і над малод-
шымі братамі, і над дзець-
мі, і над пляменнікамі,
таму за абодвума пада-
рожкамі лёгка расчыва-
ецца водсвет падзеяў 1584
года. Калі маладзейшы
брат заняджуаў (выпадае
ж на тое, бо ў дарозе па-
мёр), старэйшы настойвае
на пілігрымцы ў Ларэ-
та; літанне перад статуяй
і сынам прадпісанае як
важны элемент расстання
з Італіяй.

Смерць Крыштафа, які нарадзіўся 1 ліпеня 1590 года, а памёр 4 мая 1607 (нават 17-годдзе не сустрэў), не магла не накласціся змрочным дадаткам да ранейшых эмоцыяў ад Ларэта. Як бацьку пазбыцця думкі, што прыезд у горад не двух братоў, а ўсіх трох мог стаць паратункам для таго з сыноў, хто падаваў найбольшыя надзеі?

Такім чынам, смерць двух найбліжэйшых родзічаў містычна настроены Сіротка мог палічыць вынікам іх недаезду да Ларэтанскай статуі, і гэты момант сур'ёзны. Тым больш, маецца ў біяграфіі магната яшчэ адзін суднаднесены з Італіяй, але дэталёва даследчыкамі не распісаны, эпізод: у 1593 годзе Мікалай Крыштаф разам з жонкай тры месяцы, з красавіка па чэрвень, лечыцца на курорце Абана непадалёк Падуі.

Варта нагадаць, што Сіротка здаўна пакутаваў на сіфіліс, на той час хвароба невылечная. Ужо ў сталым узросце ён браў за жонку 15-гадовую дзяўчыну, якой, з амаль прадвырашанай непазбежнасцю, перадаў хваробу. Ёй і дзецям. Сваёй віны Радзівіл не мог не ўсведамляць.

Ад Падуі да Ларэта – 330 кіламетраў. На гіпатэтычным падарожжы да ларэтанскай святыні і адчутым у выніку паляпшэнні здароўя можна збудаваць сюжэт яркага літаратурнага твора, але няхай пакуль версія пра літання перад статуяй застаецца прыгожай легендай – у Сіроткі і без таго хапала нагодаў абвострана прагнуць валодання Ларэтанскай статуяй. Каб была пад рукой, каб не множыўся лік горкіх стратаў...

Сам бацька ў Італію пасля 1607 года не ездзіў. У

такім разе атрымліваем: дзейнічаў, але па дэтальва распрацаваным плане, пад кантролем даўніх яго паплечнікаў, ужо сын, і гэтым, магчыма, тлумачыцца варыятыўнасць падання. Але за мэту ставілася здабыццё ніяк не копіі, патрэбны быў арыгінал!

Дарэчы, тое, што губернатора, які ў 1584-м ледзь не палічыў Сіротку Радзівілам-самазванцам, за дапушчаную памылку Рымскі Папа з пасады змясціў, магло ўплываць калі не на спрыянне, дык на нейтралітэт адміністрацараў папскай вобласці ў верагоднай канфліктнай сітуацыі паміж Радзівілам і ларэтанцамі. Улічым таксама і гэта...

Што па выніку: у 1610 годзе паводле загада князя для яго сына Жыгімонта Караля ўзводзіцца прызначаны для рыцарскага мальтыйскага ордэна і прывезенай з Італіі скульптуры Маці Божай храм Св. Марыі і Іаана Хрысціцеля. Верагоднасць таго, што ў Сталавічах уша-ноўваецца ўсё ж арыгінал статуі, – значная. На карысць такога дапушчэння ёсць і ўскосны, але таксама важкі, аргумент.

Радзівіл Сіротка славіўся як надзвычай дбайны гаспадар. Адзін толькі прыклад: купленых у Галандыі кароваў на караблях перавозілі ў Рыгу, перамяшчалі на спецыяльна пабудаваныя ў радзівілаўскіх маёнтках фермы (адна з такіх, дарэчы, стаяла у Крашыне), і гэта ў XVI стагоддзі! Атрыманы прыбытак Мікалай Крыштаф не разбазараў, лад жыцця магната прызнаваўся сучаснікамі хут

чэй аскетычным. Між тым пасля смерці выявілася за-
пазычанасць на 20 090 злотых, многія маёнткі былі ў закладзе. Міжволі ўзнікае думка пра набыццё нейкай надзвычайнай каштоўнасці, прычым адбылася пакупка якраз у апошнія гады жыцця магната.

Адсутнасць гучнай пагалоскі? А навошта правакаваць спрэчкі пры падзеле маёмасці? Сіротка прадчуваў смерць, не хацеў, каб потым узніклі спрэчкі вакол перамяшчэння такога рангу святыні са Сталавічаў у Нясвіж, адсюль і патаемнасць.

У 1921 годзе ў Ларэта ў капліцы адбыўся пажар. Ларэтанская статуя згарэла, замест яе зробленая копія. Між тым святыні, ставімся мы да гэтага як да містыкі ці не ставімся, прадбачаць свой лёс. І выратавальнае падарожжа ў Сталавічы сталася б прыгожым сюжэтным паваротам у даўняй-даўняй гісторыі...

Підсумуємо: у Ставовічы ў пачатку XVII стагоддзя прывезлі статуі. Арыгінал ці, як мінімум, копію Ларэтанскай Божай Маці, якая больш старажытная за тую, што цяпер стаіць у Італіі. Вядома, вырашальным аргументам сталася б наяўнасць водгаласу пра падобную гісторыю і ў італьянскіх крыніцах. Але паколькі гандаль слава-тасцямі гонару нікому не робіць, не факт, што такія звесткі зафіксаваныя.

Так што прастору для стварэння пераканаўчых літаратурных версіяў даўняй падзеі прыгожае мясцовае паданне, несумненна, стварае. Літаратурны сюжэт атрымліваецца пераканаўчым. Тым больш што статуя — яна ў Сталавічах, на месцы. Стаіць сабе ў касцёле, усміхаецца чароўна.

Аляксандр ЛАПТАТА-ЗАГОРСКІ,
навуковы супрацоўнік
Інстытута
літаратуразнаўства
імя Янкі Купалы НАН Беларусі
Цэнтра даследаванняў
беларускай культуры,
мовы і літаратуры

